

Социалистическэ АДЫГЕЙ

ВКП(б)-м и АДЫГЭ ХЭКУ КОМИТЕТЫ, И МЫЕКЪОПЭ
ГОРКОМЫ ЫКИ ТРУДЯЩХЭМ ЯДЕПУТАТХЭМ
ЯХЭКУ СОВЕТЫ ЯОРГАН

1945 ильэс
Сентябрэм
и 16
Тхьаумаф
№ 103 (3889)
Буасэ 20 ч.

Губгъо Юфшлэнхэр япалъэм зэшлохыгъэныр — сельскэ парторганизацыехэмэ япшьэрылхышху

Лыгъэшхо зыхэлъ Красная Ар-
мием фашистскэ Германиерэ
Япониерэ зэхикъутэхи, зыфэдэ
къэмыхъугъэ теклонгъэшхоу со-
ветскэ народым къыдихыгъэм ти-
хэгъэгү итрудящхэм яполитическэ
ыкйи производственнэ активнагъэ
инэу зыкъыригъэагъыгъ.

Земыблэжхэу Юф ашлээ, заом
къыхэкIэу тыхэгъэгү улагъэу къы-
тырацагъэр псынкIэу зэрагъэхъу-
жыным, тисоветскэ государствэ
ыкIуачIэ джыри нахъ лъэшэу къы-
зэралэтынэм хэгъэгүм итрудящхэм
кIуачIэу ялэр рахылагъэу яшъып-
къэу фэбанэх.

Джащ фэдэу, патриотическэ гуе-
тынгъэшхо ахэлъэу, Краснодар-
скэ краим иколхозникхэм къэралы-
гъом ратышт госпоставкэмкIэ
планэу ялэр ипалъэм къыпэу агъэ-
цэкIэнэу, пIэлъэ кIэкIыкIэ дэгъу
шьыпкъэу бжыхэ лэжыгъэ шIэ-
ныр зэшлуахынуэ Родинэм гушыIэ
ратыгъ.

Сельскэ парторганизацыехэм
пшьэрылхышхоу ялэр, колхозник
жъугъэмэ патриотическэ гуе-
тынгъэшхоу ахэлъым пэщэныгъэ дызэ-
рахъээ, Родинэм гушыIэу раты-
гъэр щытхъу хэлъэу зэрагъэцкIэ-
жыным, колхозхэмэ яхозяйственнэ
пшьэрылхэр япалъэм ехъулъэу
зэрэзэшлуахыным колхозник жъу-
гъэр физэхащэныр ары.

А пшьэрылхышхоу ялэр зэра-
гъэцкIэным первичнэ парторгани-
зацыехэр икъукIэ зыщыфэбанэхэ-
рэ колхозхэм, МТС-хэм ыкIи сов-
хозхэм яхозяйственнэ пшьэрыл-
хэр гъэхъагъэ ялэу зэшлуахы.

Гиагинскэ районым щыщ колхо-
зэу Сталиным ыцIэкIэ щытым
ипервичнэ парторганизацые (сек-
ретарыр тов. Кононенко) колхо-
зым иЮфшлэнхэр куоу зэрэзери-
гъашIэрэм, трудыр колхозым тэ-
рэзэу щызэхэщэгъэнымкIэ колхоз
правлением IэпыIэгъушхо зэрэфэ-
хъурэм, массовэ-политическэ Юф-
шлэныр колхозым дэгъоу зэрэщы-
зэхичагъэм къахэкIыкIэ колхозым
гъэхъэгъэшлухэр ышыгъэх. Коло-
совой лэжыгъэмэ яугъоижыны
ыкIи ащымэ яложыны ипалъэм
ехъулъэу ыкIи кIэзыгъэнчъэу
колхозым зэшлуахыгъэ. Госпостав-
кэ тынымкIэ планэу илэр районым
ит колхозмэ апэу ыгъэцкIагъ.
Семчыкэу иIэм ипроцент 50 ыхы-
жыгъэх. Джащ фэдэу Юф зышIэ-
рэмэ, мы районым щыщ колхозэу
Ворошиловым ыцIэкIэ щытым, Дон-
дуковскэ МТС-м япервичнэ парт-
организацыехэр ащыщых.

Ау итлани первичнэ парторгани-
зацыехэу, пшьэрылхышхоу илэр зэ-
ригъэцкIэным икъоу Юф дэзымы-
шлэхэрэри мымакIэу тилэх. Ащы-
мэ Теуцожь районмкIэ Едэпсы-

кIэое къоджэ советым итеррито-
риальнэ парторганизацыеу тов.
Шъэумэныр зисекретатыр ащыщ.
Мы парторганизацыем членми, кан-
дидатми нэбгыри 7 хэт. Ащымэ
къоджэ совет ыкIи колхоз предсе-
дательхэр ахэтых. Ежъ тов. Шъэу-
мэныр заготзерном идиректор.
Парторганизацыем узэрэщыгугъын
фаер, колхозхэм яхозяйственнэ
Юфшлэнхэмэ язэшлохын колхозник
жъугъэр физэхащэнхэмкIэ щысэ
дэгъухэр къыгъэлъэгъонэу ары.
Ау парторганизацыем джы къызнэ
сыгъэмэ массовэ-политическэ Юф-
шлэныр колхозхэм зэрэщызэхими-
щагъэм къыхэкIэу сыдрэ Юфшлэн-
кIи советым къепкыгъэ колхозхэр
емыкIоу аужы къенэх.

Ар ЮфшлэкIэ зэрэмыхъуштыр,
колхозник жъугъэмэ азыфагу по-
литикэ-массовэ Юфшлэныр щызэхэ-
щэгъэнымкIэ колхозхэм, МТС-хэм
ыкIи совхозхэм япервичнэ партор-
ганизацыехэр опорнэ пунктхэу зэ-
рэщытхэр зипшьэрылхэр зымы-
гъэцкIэрэ парторганизацыемэ
къызгурагъэон фае.

Колхозхэм, МТС-хэм ыкIи совхоз-
хэм япервичнэ парторганизацыехэ-
мэ Юф зэрэшлэрэм мафэ къэсмэ
зыцагъэгъуазээ, ящыкIагъэхэмкIэ
IэпыIэгъу зэрэфэхъухэрэр ыкIи
пэщэныгъэу адызэрахъэрэр нахъри
зэрагъэлъэшыным партием ирай-
комхэм икъукIэ анаIэ тырагъэтын
фае.

Сельскэ чIапIэмэ Юф ащызышIэ-
рэ коммунистхэр сыд фэдэрэ хо-
зяйственнэ-политическэ пшьэрылхэ-
у колхозхэм, МТС-хэм ыкIи сов-
хозхэм ащызекIохэрэм язэшлохын-
кIэ ежъхэр щысэтехыплэхэу, зэ-
мыблэжхэу Юф зэрэшлэным, боль-
шевистскэ гушыIэкIэ щыфы жъу-
гъэр къыфалэтэу щытынхэ фае.

Сельскэ парторганизацыехэмэ
анаIэ зытырагъэтын фаер, колхо-
зым трудыр тэрэзэу зэрэщызэха-
щэным, зэкIэ Юф зышIэн зылъэ-
кIышт пстэури Юфшлэ зэлъыдэ-
кIхэу трудовой дисциплинэр кол-
хозым шагъэпытэныр, социалисти-
ческэ соревнованием зырагъэу-
шьобгъузэ, политикэ-массовэ Юф-
шлэныр нахъри агъэлъэшыныр ары

КIэзыгъэ фэмыхъоу лэжыгъэр
зэраугъоижыным, ипалъэм къы-
пэу госпоставкэ тынымкIэ планэу
ялэр зэрагъэцкIэным, дэгъу
шьыпкъэу бжыхэ лэжыгъэ шIэ-
ныр ипалъэм зэрэзэшлуахыным
щыф жъугъэр зэрэфызэхащэнхэм,
ащыкIэ колхозхэм, МТС-хэм ыкIи
совхозхэм кIуачIэу ыкIи амалэу
ялэ пстэур зэрагъэфедэнхэм сель-
скэ партийнэ, комсомольскэ орга-
низацыехэм кIуачIэу ялэр рахы-
лэн фае—ар ащымэ япшьэрылхы-
шху.

И. В. Сталиным ыдэжы Америкэм и Соединеннэ Штатхэмэ я Сенаты ичленэу г-нэу Клода Пеппер щылагъ

1945-рэ ильэсым сентябрэм и
14-м СССР-м и Народнэ Комиссар-
хэмэ я Советы и Председателэу
И. В. Сталиным ыдэжы Амери-
кэм и Соединеннэ Штатхэмэ я
Сенаты ичленэу г-нэу Клода Пеп-
пер щылагъ.

Ащ IэкIыб Къэрал ЮфхэмкIэ
Народнэ Комиссарым и Замести-
телэу А. Я. Вышинскэр ыкIи
США-м иЮфхэмкIэ Повереннэу
СССР-м щыIэ г-нэу Кеннан хэсы-
гъэх.

„Филэ военнэ советэу шыагъэр“

Худ. А. Тившенком икартин. 1882-рэ ильэс.
(Государственнэ Историческэ музеу Москва дэтым иматериалмэ ащыщ).

Флотым иадмиралэу Кузнецов Николай Герасимовичым Советскэ Союзым и Герой звание фэшлыгъэным ехьыллагъэу

СССР-м и ВЕРХОВНЭ СОВЕТЫ и ПРЕЗИДИУМЫ
и УКАЗ

Флотхэмэ, ахэмэ Тихоокеанскэ флотыри зэрахэтэу ашыгъэ за-
хэмэ пэщэныгъэ адызехъэгъэнымкIэ Верховнэ Главнокомандованием
изаданиехэр щысэтехыплэу зэригъэцкIагъэхэм ыкIи а заохэм къа-
хэкIэу гъэхъагъэу ашыгъэхэм афэшлы, Лениным иорденрэ „Дышьэ
жъогъо“ медалымрэ дегтыхээ, флотым иадмиралэу Кузнецов Нико-
лай Герасимовичым Советскэ Союзым и Герой звание фэтэшлы.

СССР-м и Верховнэ Советы и Президиумы и Председателыр
М. КАЛИНИН.
СССР-м и Верховнэ Советы и Президиумы и Секретарыр
А. ГОРКИН.

Москва, Кремль.
Сентябрэм и 14 1945-рэ ильэс.

Адмиралэу Юмашев Иван Степановичым Советскэ Союзым и Герой звание фэшлыгъэным ехьыллагъэу

СССР-м и ВЕРХОВНЭ СОВЕТЫ и ПРЕЗИДИУМЫ
и УКАЗ

Тихоокеанскэ флотым ичастхэм ыкIи икъухъэхэм японскэ империали-
стхэмэ арашылIэгъэ заохэм пэщэныгъэ адызехъэгъэнымкIэ Верховнэ
Главнокомандованием изаданиехэр щысэтехыплэу зэригъэцкIагъэм
ыкIи а заохэм къахэкIэу гъэхъагъэу ашыгъэхэм афэшлы Лениным
иорденрэ „Дышьэ жъогъо“ медалымрэ дегтыхээ, адмиралэу Юмашев
Иван Степановичым Советскэ Союзым и Герой звание фэтэшлы.

СССР-м и Верховнэ Советы и Президиумы и Председателыр
М. КАЛИНИН.
СССР-м и Верховнэ Советы и Президиумы и Секретарыр
А. ГОРКИН.

Москва, Кремль.
Сентябрэм и 14 1945-рэ ильэс.

Советскэ Союзым и Героеу старшэ лейтенантэу Леонов Виктор Николаевичыр яIонэрэу „Дышьэ жъогъо“ медалькIэ наградить шыгъэным ехьыллагъэу

СССР-м и ВЕРХОВНЭ СОВЕТЫ и ПРЕЗИДИУМЫ
и УКАЗ

Командованием ибоевой заданиехэр японскэ империалистхэмэ зы-
щябэныштыгъэхэ фронтым щысэтехыплэу зэрэщыгъэцкIагъэхэу, Со-
ветскэ Союзым и Герой звание фэшлынкIэ хъунэу зэрэщытым фэ-
шы, Советскэ Союзым и Героеу старшэ лейтенантэу Леонов Вик-
тор Николаевичыр яIонэрэу „Дышьэ жъогъо“ медалькIэ наградить
тэшлы, бронзэм хэшлыкIыгъэ ибюст агъэпсыщг ыкIи наградить
тшыгъэм иродинэ постаментым тетэу шагъэуцущт.

СССР-м и Верховнэ Советы и Президиумы и Председателыр
М. КАЛИНИН.
СССР-м и Верховнэ Советы и Президиумы и Секретарыр
А. ГОРКИН.

Москва, Кремль.
Сентябрэм и 14 1945-рэ ильэс.

И. В. Сталиным ыдэжы Америкэм и Соединеннэ Штатхэмэ я Конгрессы ичленхэр щылагъэх

1945-рэ ильэсым сентябрэм и
14-м СССР-м и Народнэ Комиссар-
хэмэ я Советы и Председателэу
И. В. Сталиным ыдэжы Амери-
кэм и Соединеннэ Штатхэмэ я
Конгресс ичленхэр: гг. Уиллиам М.
Колмер, Клиффорд Р. Хоун,
Джей Ле Февр, Сид Симпсон,
Джесси П. Уолкотт, Черльз Уол-
вертон, Орвилл Зиммерман, джащ
фэдэу зэу уж лъэхъаным иконо-
мическэ политикэрэ ипланирова-

ниерэкIэ комитетым иисследова-
тельскэ группэ идиректорэу г-
Мэрвей Б. Филсом ыкIи Гарвар-
дскэ университетым ипрофессор-
рэу, военнэ производствэм ибюро
ивиде-председателэу г. У. И. Эл-
лиот щылагъэх.

Ащ IэкIыб Къэрал ЮфхэмкIэ
Народнэ Комиссарым и Замес-
тителэу А. Я. Вышинскэр ыкIи
США-м иЮфхэмкIэ Повереннэу
СССР-м щыIэ г-н Кеннан хэсыгъэх.

УРЫС ПОЛКОВОДЦЭ ЦІЭРЫЮУ М. И. КУТУЗОВЫР

(Къызыхъуи гэр ильэс 200 зэрэхъуи гэм ехылаагъ)

Профессоруу Н. КОРОБКОВ.

1812-рз ильэсым и Отечественнэ зао игероу Михаил Илларионович Кутузовыр, урыс государствэм историе шыгышпшэ жыи умылъкын хъугъа-шлагъуу илэхэр зыццэ епхыгъэ полководцэ ціэрыюмэ зыккэ ащыц.

Родинар ипатриот шлагъэ къызыхъу гъэр ильэс 200 зыщхъурэ 1945-рз ильэсым сентябрь и 16-у, датэ гъэшлэгъоньр, тэ ти Родинар военнэ ыккы политическэ те клоныгъэ ин дэдэхэр зыщыригъэ лъэхъаным хэтэу советскэ народым егъэуиуны. Агр ссием ыкыуачэмэ я шыллэгъэ заоу, те клоныгъэр тису тыгъэ къыккылопылэми къохъанлэми ащыухыгъэ хъугъэм, советскэ народым узтеклон умылъкын ильэкрэ лыгъэшхо зыхэлъ Красная Армияем ивоениэ искусствэ илэр къагъэлъэгъагъ. Генералиссимусу Сталиным истратегьерэ сталинскэ оперативнэ искусствэмрэ ыккы тактикэмрэ аепшлын историем илэп, ащ диклыгъужьу ахэр блэкыгъэм клэ-лырыпхын умылъкынуу епхыгъэх ыккы ахэр метр Великэм, Суворовым, Кутузовым ыккы ащ анымыккэми аццэхэмккэ зихъоныгъэ илэ ахэр характеризоват ашырэ урыс военнэ искусствэм илэшъэрэ ступенэу шыт.

Япчъагъэккэ, джы тэ тилъэхъанэ идзэхэмэ фэдиз хъурэ дзэмэ пэщныгъэ апау язтыгъэ урыс полководцэмэ Кутузовыр зыккэ ащыц.

Урыс военнэ школым, ыпккэ ышыгъэу илэ опыт пстэури ыгъэфедэу, дзэхэмэ явешэнэ амалыккэхэр, ахэмэ я перативнэ гъэфедэныгъэми шыккыккэхэр ащ къыгъотыгъэх ыккы джащ тетэу урыс военнэ искусствэм ихъэныгъэ илэпаккэ хихыгъэу хъугъэ.

Кутузовыр лъэшэу гупккэу гулытэныгъэ ин илэу зэрэщыгъэр, инженернэ-артилерийскэ школым шеджэу зыщэтэми къы гъэлъэгъуиу. Ыныбжэ ильэс 15 хъугъагъэ, ащ хысанымккэ гупккэныгъэ ыккы шэныгъэ илэр зэримэ къыккыккэ а предметымккэ клэлэгъаджэм ипомощникуу зашым.

Практикэмккэ строевоир, ащ бужым зэ-оным илофи, Астраханскэ пехотнэ полкэу ащыгъым Суворовыр зыкомандирщыгъэм, п лководцэ ціэрыюу эдэр илэшэу Кутузовым шиклгъу. Заохэмрэ походхэмрэ ахэ хэзэ, "формэ цыккы" зилэ заохэмэ ящъепсыккэхэр, партизанскэ зэоккэ шэнхэр ащ зэрэгъашлэх. 1770-рз ильэсым икам-панне фельдмаршалэу П. А. Румянцевым зэригъэккыуагъэр Кутузовымккэ военнэ искусствэ иным ишколыгъ. Нэбгырэ мин тлоклитгу хъурэ урысылзэм, группэ заулуу гошчыгъэу нэ гырэ мин 300 хъоу тьрку-нэ-гъондзэр къыпелуыгъэ. Румянцевым лэб-лэнагъэ зэрхъуу псынккэу наступлениер зэригъакоштыгъэ. Рябов Могилэр зыфи-лорэм дэж, пым ыгъэптыгъэ лагерэу зи гарнизон нэбгырэ мин 80 хъурэр ащ шызэхиккыуагъ. Ларго-Когулскэ опера-циеми, ежэ идзэ нэбгырэ мин 97-рз нахъ мыхъоу, визирышхом инахъ мэхъанэ зилэ идзэу нэбгырэ мин 150-рз хъурэри ащ шызэхиккыуагъ.

Кутузовыр а походыми, ащ илэу пстэури лъэшэу ишыпккэу ахэлэжыагъ. Зэо л-фымккэ шэныгъэ гупккэныгъэ гъэшлэгъон-хэр илэу къыгъэлъэгъуи, ар ильэс 25-рз зыныбжэ офицерэу корпусым иштабы иначэ ынкыу ашыгъагъ ыккы пым илэу хэкъутэнккэ мэхъанэ ин зилэ лэфхэр зэ шуныккыгъэх.

1774-рз ильэсым ичинккэ полковникэу шыт Кутузовыр лъэшэу дэу улагъэ хъу-гъагъэ ыккы мыхъужыныу ащ илэу кы-нэу врачэм алыгъэттыгъэ. Щэр сэмэу нышъэм къытефи, жыбгъуу цэмккэ кыи э-ккыжыгъ. Ау Кутузовыр ллагъэп, — хъу-жыгъэ.

Ялонэрэ тьрку заом (1787—1791-рз ильэсхэм) Очаков къыздзахым генерал-майорэ Кутузовым ялэу лъэшэу улэгъэ щынагъэ къытефэ: шэр ынуэу къы-тефи, ышъхъэ-хыгъуиу ккэ къыккыжыгъ. Ау ащ бужы зы ильэс тешлагъэу ар заом иккэ ыккэу клэжыгъэ. Измаилэ штурмккэ зэрэщэттым иллан Суворо-вым дытегушылэ ыккы нахъ мэхъанэ зилэ огъур езыхыны фэе колоннэм, командирэу фешы. Теклоныгъэмккэ макъэ къызегъэ-лэм Кутузовым мэхъанэу илэр анахъуу Су-воровым къыккыгъэуиуагъыгъ: „Ар сэ сисемэуагъоу шылау, ау сэ сикъыабгъу лагъ“ — ытхыгъ полководцэм.

Измаилэ икомендантэу къани, къыккэ-лыккэ ильэсым операциехэу Мачинрэ Бабадгарэ адэжы шызэрхыгъэмккэ лъэ-шэу ыццэ раригъэуагъ, штурмхэм, сра-жение ладжыхэм ахэлэжыагъ ыккы ащ къыккыккэ пыр Россием ыгъэуцгъэу условиехэмэ атекткэ къемышумэ мыхъу-нуу хъугъагъэ.

Лъэшэу актылышлоу, лушэу, шэныгъэ ин илэу, гупккэу зэрэщы ыр Кутузовым зэо лэф закхэр арэп къызэригъэлъэгъуа-

гъэр. Мамырыгъэм нуахътэу генерал-гу-бернаторэу зыщэтэми военнэ администра-тивнэ лэфышхохэр ащ зэрхыагъэх. Гу-лытэныгъэ ин зэримэ, гънэ зимылэ шэныгъэ зэрэхэлъым, зыщыгъэккэжыи умылъкын рэхъатыныгъэ зэрэхэлъым, шэныгъэ ин зэримэ, игушылэгъу ыгъэ-

лэон зэрилъэкрэм, зи зыфэбгъэдэн умлэ-ккыи дипломатэу Кутузовыр ашыцты-гъэ. Профессиональнэ дипломатхэм акы-чэ къымыккырэ мэхъанэ ин зилэ дипло-матическэ лэф ладжыхэри ащ зэшвиыхыгъэ

Дзэхэмэ явоспитатель гъэшлэгъонэу шыт Кутуз вим урыс офицерхэмэ ягъэ-хъазырыккыи ышлагъэр бэ. Анахъ мэхъанэ зилэ урыс военнэ учебнэ заведением — Су-хонутнэ кадетскэ корпусым игенерал-ди-ректорэу зыщэтэм — Кутузовым ащ иор-ганизацие нахышлу ышыгъ, зэрагъа-джэхэр программэм зыригъэушъобгъу-гъ, тактикэмрэ военнэ историемрэ якурс ащ хигъэхъагъ ыккы ащ ямэхъанэ лъэшэу зыригъэлэтыгъ. А предметхэмккэ ежэ ышъхъэккэ лекциеми къяджэщыгъэ ыккы ежэ зышлэщыгъэу зылъэгъуиу гэхэмэ, еджакохэр лъэшэу зылищэхэу едлэуцты-гъэхэу, джарэу дэгъу шыпккэу къеджэ-щыгъэу къаю.

Суворовыр зилэ — нэужым (1800-рз ильэс) урыс национальнэ военнэ искусствэм инахъ пэрыт цыфэу Кутузовыр къынагъэ: джащ тетэу ащ обществоми, дзэми шеплэщыгъ-гъэх. Джа дэдэм къыккыккэ ары, ар шу зымалъэгъуцтыгъэ Александр 1-м дзэм къызыккыхыгъэккыгъагъэр. Наполеоны джа лъэхъаным Европэр ыштэныр ыублэ-гъагъ. 1805-рз ильэсым Іэпылэгъу Англи-ем ратуу Россиемрэ Австриемрэ Наполео-ны езе инхэр аублагъ. Джарэу зэрэхъугъэм къыккыккэ Кутузовыр агэрэ урысылзэм илланкомандуюшэу ышыным Александр 1-р езэгъыгъ.

Ащыгъуми, ащ къынэужы Турцием ип-ротивэу шытыгъэ молдавскэ кампаниеми (1811-рз ильэс) условие къынккыи, щына-рбэомэ арыт зыптыу полководцэм лэф ышлэ фэсу хъуштыгъэ. Пыр илчъагъэ-ккэ бэ дэдэккэ нахыбэ хъуштыгъэ: зэо шъхъыккэ пым утеклоныр угу къыбгъахэ хъунэуи шытыгъэп. Джащы-гъор ары, укызэккэклоном инициативэр шлоклоныр къымыккэу, ар маневрэу, пым бужыпккэу утеклоныр къызгъэхъа-зырэу шытэу, зыфэдэ къемыхъугъэ ма-неврениэ тактикакэм Кутузов м зызы-ригъэушъобгъуиу. Подкрепление къы-луккыным ежэзэ, зэккэкломэ, дзэм инахъ мэхъанэ зилэ ыкыуачэхэр къыгъэнэжэзэ, Куту-овым пым икоммуникациехэр зэ-ккэклимыщэм мыхъунэу ышыщыгъэ ыккы апэ къыштыгъэ частхэмэ огту лъэшхэр арихызэр ар кючлэджэ ышыщыгъэ. Куту-зовым иллан фэмыдахэу, псынккэу пым зао дашыным къыккэуцтыгъэхэ пачы-хыхэу Александрэ Францэ (Австрием ипачыхыгъэ) лэф къызэрэхалъхъагъэм 1815-рз ильэсым икампанне нухыгъом зэ-лагъэхъагъэ. Зэрзэлъашлу, ащ къыккы-ккэ Аустерлицэ дэжы зыщыцзэаохэм, урыс ыккы австрийскэ дзэхэмэ пыр къащы-те-ккылау. Молдавскэ кампаниеу, Кутузовым ежэ зэрэшлоныгъэу иллан гъунэм нэсэу зэшлуихыным инал зыщрилагъэм лэфыр-чим теклоныгъэмккэ ухыгъэ шыккыгъагъ.

Заомккэ гъэхъагъэу ышыгъэр диплома-тиемккэ полководцэм дэгъу шыпккэу ыгъэфедэагъ. Наполеоны „идэшхо“ Рос-сием къызыщыащт лъэхъан дэдэм Бесса-

сарабнер Россием „ныбжырэу шыц зы-шлырэ трактатэм“ пыр къыккэмытхэмэ мыхъунэу Кутузовым шыгыгъагъ.

Наполеоны идзэу Россием къыккыгъэм бэныныгъэшхоу рашыллагъэмккэ хэгъэу нэфыккыгъэу шыт 1812-рз ильэсым нэсы джащ фэдэагъ Михаил Илларионович Ку-тузовым ишытэныгъэ гъогу. Главкоман-дующыгъо Іонатлэм Кутузовыр Іуигъэхъа-ныр пачыхъоу Александрэм шлоигъуа-гъэп, ау фронтым лэфыккэ шыццэ шы-пкыагъэх Хэгъэуи игумэккы хахъошты-гъэ, Россием къызгъэнэжыи зылъэккыш-тыр Кутузов закхэр арэу зэрэщытымккэ макъэхэр нахъ лъэшэу къэлэуцтыгъэх. Ау-жыпккэм зэккэ зэрэшлоныгъэм къыккы-ккэ, Кутузовыр Главкомандуюшэу ышы-ным Александрэ езэгъыгъагъ.

Главнэ командованием ищытхэу дыккы-гъоу Кутузовым иштэрыллы ин дэдэ ыш-тэлауагъ; охъаккэ иполководцэ ин лэдэ — Наполонэу, дзэу зыпашэр урысылзэм нахъ хъазырэу фэдишккэ нахыбэ хъурэм ар зэрэбэныщт шыккэ Россием ыпккэ кехъуэлэщыгъэр епхы тэу шытыгъ Напо-леоны теклогъэнымккэ ухыгъэ хъугъэу, а зыфэдэ къемыхъугъэгъэ эпопейшхом зы-зэриушъобгъуиу зынысыгъагъэми ист-торие джы хэтрэмэ ешлэ. Ау сыдэу шытэу, сыд амалхэмккэ, сыд шыккэ хэмккэ, Евро-пэр зыштагъэу, дзэу, Наполеоны ыштэ-гъэгъэ ктэралыгъэ пстэуи ялэхэр зы-хэтыжыгъэм Кутузовым зыфэдэ амылэ-гъуагъэу, ащ фэдэ теклоныгъэ иккы шыпккэ ришыллэ ылэккыгъа?

Лев Толстоир национальнэ народнэ актылышлуагъэм тегушылзэ. „Зэккэи кы-зэныгъэрэ ыкыуачэрэ къыдиубытэу ар-луузовым хэлъыгъ“ ылоштыгъэ. Джа-ккылышлоныгъэ, Кутузовым иобщест-ратегическэ план зытришлэхыгъэ фон-инэу ироднэ партизанскэ заом осэ тэрэз фэшлыгъэныр къыккыгъэ. Чыпкэу зыры-гъэр тэрэзэу зэрэзэхыштыккырэ, кампа-ниеу ыпккэ зэрхыагъэхэм къыратыгъэ оныгъу илэр арых ащ пым инаступление, ежэ пыр кючлэджэ зышлу гъунэм нэз-гъэгъэу етланэ теклоныгъэ фэзыщэжэрэ ама-лау ышынхэ езэгъэккыгъэр.

Наполеоны идзэ зыпкэ ригъэуцожыи ымлэккыным иныгъэу, Кутузовым Боро-дино дэжы огъу лъэшы шыпккэ пым шырыхыгъ, Москва иккэу Тарутинэ, ащ къыккыгъэ пым икоммуникациехэм къы-ккыным инал Кутузовым къезытыгъы-гъэм нэс клоу ышыныу Бородино бужы-ригъэжэгъэгъэ марш маневрэу ціэрыюм стратегическкэ урыс полководцэм ини-циативэр къыритыщыгъэ. Малоярославце-дэжы шыккыгъэ заом ыккы ителлэккэ зэккэклоныгъэм яхыщырэу Полотнянэ за-водным еклоу ышыгъэ маневрэу, югымккэ Наполонэу зэккэклоном игъогу зэфэзыш-ыгъэми французхэмэ ядзэ зэрэгеккыагъэхэм ифакт нафэ къашыгъ. Зилэжэ зэрилъэккэ-рэм, зэо инхэмккэ теклоныгъэм ивнешнэ-эффэктэу зэрэфэмыагъэм, къыккыахыны-лым игъогуцэхэр къыпиурыккыным ицы-нагъо хигъэтэз, пым буж кккэу итэу ыфынэр, актылышлуагъэ хэлъэу партизан-скэ армейскэ отрядхэр ыгъэфедэнэр, гени-алынагъэ хэлъэу уахътэр ылыгъэн ылэ-ккыныр, — а зэпстэуи солдатхэмрэ офицер-хэмрэ гъунэ зимылэ ялэблэнагъэ адыккы-гъужьу, теклоныгъэ кюдыер армырэу, Европэм зы нахъ лъэш имыты дээр агъэ-лодыныным илоф зэшлуахыгъэ.

Урыс народымрэ ащ идзэрэ, Европэр зыштагъэр зэхэзыккыутэгъэ кыуачлэу хъу-гъэх. Урыс народым ишлоигъоньгъэрэ игухэлъхэмрэ ятворческэ къэгъэлъэгъуа-ккыу, ащ инациональнэ гениеу Кутузовыр шытыгъ.

Наполеоны идзэу гум къыринагъэмэ ащыщэу къэнэжыгъагъэмэ ауж итэу афы-зэ, урысхэр границим зэпрыккыи Европэр гъэшлылаком къыккэ хыжыгъэным изао-рагъэжыагъ. Наполеоны игъуагъэу — прусскэ королэу Фридрих Вильгельм идзэмэ якышэуцожыи зэшлуагъэ урыс

хэмэ 1812-рз ильэсым декабрэ мазэм Тиль-зитрэ Кенигсбергэр аштагъэх ыккы 1760-рз ильэсым (ильэсибл заом илэхъанэ) имарш ціэрыюу фэдэ джыри ашлэ, февралым и 20-м Берлины дэхъагъэх, Урысылзэм зэккэ чы-гоу Эльбэ нэсы илэр ыштагъ, ащ бужы-жым ыпккэ лыккыуатэу французскэ го-сударствэм ихагъэ. Теклоныгъэр зие дзэ-хэр французскэ столциэм зыдэхъащт ма-фэр къэблагъэщыгъэ.

Урысылзэм джа игушлогъошхо мафэхэм, ащ ильэс пчъагъабэр илэщыгъэу, поход-лыккы зэуабэхэмэ яккыи хэр солдатхэмэ адэ-зыщыгъэр лъэшэу дэу просгуд хъугъэ ыккы 1813-рз ильэсым апрелым и 14-м нэмыц къалэу Бундлау (Силезием шыц) унэ шыккы горэм шылауагъ.

„Кутузовым ищыгъу, — Іо А. С. Пуш-киным, — Россием ищыгъуи, историкэм мэхъанэшхо зилэ ихъугъэ-шлагъэми аклэ-лыбрыпхын умылъкынуу япхыгъэу шыт... Ащ ыццэ тэрэккэ лъэплэ кюдыеу шытэп, ащ тэ урысхэмккэ, ар урысхэмккэ зэрэу-рэмккэ, тыгушлон фаеба!“

Кутузовыр зыллагъэр ильэс пчъагъэ зыштешлагъэми народми, армиеми ащ фэ-хыгъэ рассказхэмрэ ордэхэмрэ ахэлъыгъ. Ар народнэ героеу шытыгъ, арэу шытэу — тилъэхъанэи кынагъэ. Отечественнэ зэошхоу советскэ народым гитлеровскэ техаккохэмэ аришыллагъэм имафэхэм ялэ-ккыи ар ахэ нэфы, зэ горэм зэрэщыгъ-гъэм нахы тэ нахъ тэблагъэу, нахъ зэ-хэгъыккэу хъугъэ. Родинар лъэшэу шу-гъэгуиымккэ, гъунэ зимылэ патриотиз-магъэ ин илэхъанымккэ советскэ цыф-хэмккэ ар шысэтэхыи лэу мэхъу. Лыгъэ-шхо зыхэлъ цыфэу, сыдигокли рэхъатэу зыпкэ илэ зэпгырэ, актылышлоу, шэи пытэ-з лэу шыт Кутузовым ащ гухэлъэу ышы-гъэхэмккэ солдатмэ ящытэныгъэми пчъа-рылэ ыштэн ылэккыштыгъэ. Ар поход-хэмэ, — ищыккыагъэ зыхъурэм — зэо шъхъы-хыгъэхэмэ ащыщыныщыгъэп, сыда плэмэ чынагъэ умышлуу теклоныгъэр къыдэпхын-плэккыштыгъ. Ау ащ ылэккыштыгъэ фэди-ккэ солдат пэпчы ишытэныгъэу къыухъу-мэщыгъэ ыккы нахъ чынагъэ маккэ илэу теклоныгъэр къызэрдиыхыным пылэщы-гъэу Полководцэ ціэрыюм идзэ шу ылэ-гъуштыгъэ, инародрэ Родинамрэ ицахъ зэрэгелтым фэдэ къабзэу, ащ ицахъ те-лыгъэ. Шыпккэу фрийэу, актылыгъэ хэ-лэу ар Россием фэлэжыагъ ыккы итекло-ныгъэмэ ящыгъуу дзэмрэ народымрэ ади-гошчыщыгъэу Наполеоны идзэхэмэ зрате-ккыагъэхэмэ яшыккыагъэу трофейнэ знаме-нэхэм, Кутузов ар зыпккы ахэр солдатхэмэ апащыгъэу цагъэштэхъыныу унашэу ышыгъагъэу, зылъэгъуиу зышлэщы-гъэмэ къаюгъэжы. „Россием къызгъэнэ-жыгъэм ура фэтэл!“ — дзаккохэр къэкууа-гъэ. Джа гу къыфэрэзныгъэу апау Ку-тузовым зэхихыгъэм лъэшэу ыгу къы-гъыбырысыртыгъ. Ар зэккэ илэхъанэу тегу-циу макъэ лъэшыккэ куауагъ: „Иккы-гъэх, синибджэгъухэр, иккыгъэх! Сэрэп ащккэ лыгъэныгъэр зэфэшъуашэр, шыгъ-хур урыс солдатым ыдэж!“ Ащ бужым ипало дидзыи ымаккэ инэу зыкыригъэ-лати къэкууагъ.“ Ура, ура, ура! урыс сол-датым фэтэл!“ ыккы бэрэ, Наполеоны теккыагъэу ыккы Россием къыгъэнэжы-гъэу зыццэп лэу, теклоныгъэр къыдэзы-хыгъэ шыккытэр урыс народым арэу ыккы 1812-рз ильэсым историкэу ушэтыны-гъэу гухлогъошхоу лъалэу фэхъугъэх ыккы тэ ти Родинар изыккыныгъэу зыккыагъэ-рэ ащ ыккычлэ илэр афэхыагъ.

Родинар и шулэгуиыгъэ ин фырилэнэр, ащ шъхъас зыфамышлыжыу фэлэжыагъэр, джа шэнхэр Отечественнэ зэошхоу, фашистскэ Германцэмрэ, импе-риалистическэ Япониемрэ шытыгъ хэлъэу атеклоныгъэмккэ ухыгъэ хъугъэм им фэ-хэм ялэхъанэ нахъ нафэу къызгъэжыа-гъэх. Джахэр, советскэ цыфмэ джа яшэн-хэр Ленинымрэ Сталинымрэ ягениеи хы-ри къытэныгъэхэр, гилоф зарэ итеклоны-гъэу гухлогъошхоу лъалэу фэхъугъэх ыккы тэ ти Родинар изыккыныгъэу зыккыагъэ-рэ ащ ыккычлэ илэр афэхыагъ.

Украинэм элеваторхэр шашык

ХАРЬКОВ, сентябрь и 8. (ТАСС). Мэшоку гъогу станциеу Самойловка зыфилорэм элеватор инэу зыпкэ шырагъэуцожыгъэр агъэфедэу аублагъ. Ащ Близне-цовскэ районым иколхозхэмэ мы-гъэрэ лэжыгъэр къырашлалэу ра-гъэжыагъ.

„Элеваторстрой“ трестым истро-ительнэ управление джыри элева-тор заулэ Полтавскэ, Запорожскэ ыккы Херсонскэ хэкухэмэ зыпкэ ащырегъэуцожы ыккы ккэу аще-шых. Полтавцинем ит Гадячэм

элеваторым ишын шаухыгъ, джы монтаж ашытэр рагъэжыагъ. За-порожскэ хэкум шыцэу Ореховэ станцием элеваторым лэф шышлэу псынккэу ригъэжыэщт. Мелитопо-лы, Новоалексеевскэм, Каховкэм, Гуляй-Подем, Решетилковкэм, Аки-мовкэм ыккы мэшоку гъогу стан-циеу Партизанэу зыфилорэм элева-торхэр зыпкэ ащырагъэуцожыи ыккы ащыгъэпсык.

Ответственнэ редакторым ипшъэрлыхэр зыгъэаккэрэ Хь. У. ШЭРТАН.